

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ - УКРАЇНА: СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ



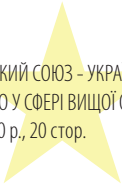
Представництво Європейського Союзу в Україні







Дана брошура підготовлена ТОВ «FGL Energy» за сприяння Національного Темпус-офісу в Україні і за фінансової підтримки Європейського Союзу.

Додаткову інформацію можна отримати на веб-сторінці Представництва Європейського Союзу в Україні: <http://ec.europa.eu/delegations/ukraine>



«ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ - УКРАЇНА:
СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ»,
2010 р., 20 стор.

Наклад: 3000 примірників
Підписано до друку: червень 2010 р.
Друк: ТОВ «FGL Energy»



© Представництво Європейського Союзу в Україні
вул. Круглоуніверситетська, 10
01024 Київ, Україна

ВСТУП	2
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ	3
Стисло про Європейський Союз	3
Лісабонська угода	3
Установи ЄС	4
ВІДНОСИНИ УКРАЇНА – ЄС	5
Європейська політика сусідства	6
Східне партнерство	7
ПРЕДСТАВНИЦТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УКРАЇНІ	7
Програми допомоги Європейського Союзу Україні	8
ВИЩА ОСВІТА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	9
План дій ЄС з вдосконалення вищої освіти	9
Програми допомоги ЄС у сфері вищої освіти	11
ПРОГРАМА ТЕМПУС	12
Що таке програма Темпус?	12
Чому саме програма Темпус?	12
Темпус IV (2007 – 2013)	12
Хто може брати участь у проектах програми Темпус IV?	12
Які проекти фінансуються програмою Темпус IV?	13
Як взяти участь у програмі Темпус IV?	13
Участь України у програмі Темпус	13
Більше інформації про програму Темпус	14
ПРОГРАМА ЕРАЗМУС МУНДУС	15
Що таке програма Еразмус Мундус?	15
Що означає назва Еразмус Мундус?	15
Чому саме Еразмус Мундус?	15
Основні напрями програми Еразмус Мундус	15
Більше інформації про програму Еразмус Мундус	17
Як взяти участь у програмі Еразмус Мундус?	18
ПРОГРАМА ЖАНА МОНЕ (JEAN MONNET PROGRAMME)	18
Що таке програма Жана Моне?	18
Що означає назва програми?	18
Основні напрями програми Жана Моне	18
Хто може брати участь у програмі?	19
Як взяти участь у програмі Жана Моне?	19
Участь України в програмі Жана Моне	20
Більше інформації про програму Жана Моне	20



Вступ

Жити, навчатися і працювати в Європейському Союзі, займатися науково-дослідною діяльністю в найвідоміших університетах Європи – такі можливості сьогодні відкриті для студентів і науковців багатьох країн світу, у тому числі й України.

Сучасний світ вимагає від студентів – майбутніх фахівців – та їхніх викладачів більше нових знань і навичок, вільного володіння іноземними мовами, досвіду міжкультурного спілкування. Розуміючи все це і визнаючи вищу освіту одним з ключових пріоритетів своєї діяльності в рамках співпраці з сусідніми та більш віддаленими країнами, Європейська Комісія розробляє й запроваджує нові і вдосконалює існуючі освітні програми, які передбачають стипендії і гранти для студентів та науковців на подальше навчання і проведення фахових досліджень в країнах Європи.

У рамках таких щорічних міжнародних академічних програм десятки тисяч викладачів, студентів і дослідників працюють, навчаються чи ведуть наукову діяльність у різних країнах світу.

У цій брошурі Ви знайдете не тільки загальні відомості про Європейський Союз і його взаємини з Україною, а й детальний опис освітніх програм Європейського Союзу, які впроваджуються в багатьох країнах світу, зокрема в Україні. Ця інформація стане у пригоді студентам, науковцям і викладачам українських університетів, які прагнуть збагатити свої знання, підвищити свій фаховий рівень і зав'язати партнерські стосунки з вищими навчальними закладами інших держав, а також навчатися, займатися дослідницькою й викладацькою діяльністю у вищих навчальних закладах Європейського Союзу.

Тисло про Європейський Союз

Європейський Союз сьогодні – це 27 країн Європи, які об'єдналися на основі загальнолюдських і демократичних цінностей задля досягнення стабільності, миру і процвітання. ЄС – це унікальне утворення, адже країни, що входять до нього, залишаючись незалежними суверенними державами, заснували спільні інституції і делегували їм певну частку свого суверенітету з тим, щоб демократично, на загальноєвропейському рівні, ухвалювати рішення з конкретних питань, які становлять спільний інтерес.

Історія створення Європейського Союзу почалася 9 травня 1950 року, коли міністр закордонних справ Франції Робер Шуман запропонував Франції, Німеччині та іншим європейським країнам об'єднати ресурси у вугледобувній і сталеливарній промисловості. В результаті утворилася так звана «шістка», до якої увійшли **Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина й Франція**, і вже 1951 р. вони підписали Договір про заснування Європейського співтовариства вугілля і сталі, а 1957 р. – Договори про заснування Європейського Економічного Співтовариства та Європейського співтовариства з атомної енергії. Саме ці шість країн і відкрили нові шляхи до досягнення спільної мети, які базуються, головним чином, на економічній інтеграції. У 1973 р. до них долучилися **Велика Британія, Данія та Ірландія**, у 1981 р. – **Греція**, а у 1986 р. – **Іспанія і Португалія**.

7 лютого 1992 р. було підписано Угоду про Європейський Союз (Маастрихтську Угоду), яка розширила повноваження інституцій Спільноти, а також запровадила нові форми співпраці між урядами країн – членів ЄС. У 1995 р. до Угоди приєдналися **Австрія, Фінляндія та Швеція**.

У 2004 р. до Європейського Союзу долучилися одразу 10 країн – **Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина та Чехія**, а у 2007 р. –

ще дві: **Болгарія і Румунія**.

Три країни: Хорватія, Туреччина та Колишня югославська республіка Македонія – є кандидатами на вступ до ЄС.

Лісабонська угода

До 1 грудня 2009 р. Європейський Союз у складі 27 держав функціонував на правовій основі, створеній раніше лише для 15 країн. Розуміючи, що ця правова база далеко не повною мірою задовольняє вимогам XXI століття, країни – члени ЄС дійшли висновку, що настав час завершити процес ратифікації Лісабонської угоди, яка дала б змогу якнайповніше реалізувати потенціал Європейського Союзу, зміцнити його позиції на міжнародній арені і модернізувати механізми ухвалення рішень ЄС.



Лісабонську угоду 27 країн Євроспільноти підписали ще 13 грудня 2007 р. Але знадобилося ще два роки для її ратифікації всіма членами ЄС, згідно з їхнім національним законодавством. Врешті, 1 грудня 2009 р., Лісабонська угода набрала чинності. Попри поширені стереотипи, цей документ не означає утворення європейської наддержави і не позбавляє членів ЄС права на самостійну зовнішню політику. Водночас він допомагає їм краще сформувати спільну позицію на міжнародній арені.

Лісабонська угода істотно зміцнила роль Європейського Парламенту, піднявши його на один рівень з Радою Європейського Союзу у законотворчій діяльності. Крім того, Угода запровадила дві нові високі посади: постійного Президента Європейської Ради, який обирається її членами (лідерами держав – членів ЄС) на два з половиною роки і відповідає за головування в Європейській Раді; та Високого представника ЄС із закордонних справ і безпекової політики, який одночасно є Віце-президентом Європейської Комісії і виконує функції колишнього Високого представника у справах спільної зовнішньої та безпекової політики (ним був Хав'єр Солана) та Європейського Комісара у справах зовнішніх відносин (ці функції виконувала Беніта Ферреро-Вальднер).

Установи ЄС

В ЄС існують три основні органи ухвалення рішень – Європейський Парламент, Рада Європейського Союзу та Європейська Комісія. Цей «інституційний трикутник» розробляє політичні засади й закони, які застосовуються на всьому просторі ЄС.

Європейський Парламент – це законодавчий орган ЄС, який представляє громадян держав ЄС і обирається безпосередньо ними. З набранням Лісабонською угодою чинності Європейський Парламент отримав такі самі законодавчі функції, як і Рада Європейського Союзу. Відтоді переважна більшість законодавчих актів ЄС ухвалюється спільно Радою ЄС та Європейським Парламентом. Парламент також має паритет з державами – членами Європейського Союзу в узгодженні бюджету ЄС. Це зрівнює ролі урядів держав ЄС та всенародно обраних депутатів у творенні законодавства ЄС.

Основні функції Європейського Парламенту:

- виконання законодавчої функції спільно з Радою ЄС – ухвалення законів ЄС (директив, положень тощо);
- ухвалення спільно з Радою ЄС щорічного бюджету Європейського Союзу;
- демократичний нагляд за діяльністю всіх інституцій ЄС.

Щоп'ять років виборці 27 держав – членів ЄС обирають своїх представників до Європейського Парламенту, який засідає у Страсбурзі (Франція) та Брюсселі (Бельгія). Останні вибори до Парламенту відбулися у червні 2009 р. Зараз до складу Європейського Парламенту входить 736 членів (парламентарів) з усіх 27 країн ЄС. Згідно з положеннями Лісабонської угоди, з 2014 р. кількість членів Європейського Парламенту буде обмежуватися за схемою 750+1 (Президент Парламенту), а місця розподілятимуться за принципом «понижуваної пропорційності»: мінімум 6 представників від держави, максимум – 96.

Президент Європейського Парламенту обирається терміном на два з половиною роки. Зараз цю посаду обіймає пан Ежі Бузек.

<http://www.europarl.europa.eu/>

Рада Європейського Союзу (Рада ЄС) – це законодавчий орган ЄС, який представляє окремі держави зі складу ЄС.

Основні функції Ради ЄС:

- ухвалення законодавства ЄС спільно з Європейським Парламентом;
- координація спільної економічної політики держав;
- ухвалення міжнародних угод ЄС;
- затвердження бюджету ЄС спільно з Європейським Парламентом;
- розробка і проведення спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС;
- координація співпраці у кримінальних справах між національними судами та силами поліції.

У засіданнях Ради беруть участь міністри – по одному від кожного національного уряду країн – членів ЄС відповідно до своєї компетенції. Основна процедура голосування в Раді – голосування кваліфікованою більшістю голосів (тобто, для ухвалення пропозиції за неї має бути віддана певна мінімальна кількість голосів). Наразі для голосування у Раді застосовується система, закладена Ніщцькою угодою, згідно з якою кваліфікована більшість має відповідати трьом умовам: 255 голосів Ради (тобто 73,9%), які представляють 14 з 27 країн – членів ЄС і не менше 62% населення ЄС. Втім, за положеннями нової

Лісабонської угоди, кваліфікованою більшістю, починаючи з 2014 р., вважатимуться як мінімум 55% голосів членів Ради (щонайменше 15 країн), котрі представляють мінімум 65% населення ЄС.

<http://www.consilium.europa.eu/>

Європейська Комісія – це орган виконавчої влади ЄС, який складається з 27 членів (по одному від кожної країни). Європейська Комісія виконує такі основні функції:

- ініціює законодавчі пропозиції;
- впроваджує політику та управляє бюджетом ЄС;
- забезпечує дотримання європейського законодавства (разом з Судом ЄС);
- представляє ЄС на міжнародній арені.



Також до основних функцій Європейської Комісії належать управління програмами зовнішньої допомоги ЄС і сприяння розвитку країн всього світу.

Новий склад Комісії призначається щоп'ять років – через шість місяців після виборів Європейського Парламенту. Згідно з Лісабонською угодою, Президента Європейської Комісії обирає більшістю голосів Європейський Парламент за поданням Ради ЄС, а члени Комісії обираються шляхом голосування у Раді за принципом кваліфікованої більшості. Комісія в теперішньому складі працюватиме з 2010 по 2014 рр. Президент Європейської Комісії – Жозе Мануел Баррозу (Португалія).

<http://ec.europa.eu/>

Інші установи ЄС, що відіграють ключову роль у функціонуванні Європейського Союзу:

- **Суд Європейських Співтовариств** слідкує за дотриманням європейського законодавства;
- **Європейський суд аудиторів** перевіряє належне виконання фондів ЄС;
- **Комітет з економічних і соціальних питань** представляє громадянське суспільство, роботодавців і працівників;
- **Комітет регіонів** представляє регіональні та місцеві органи влади;
- **Європейський Інвестиційний Банк** фінансує інвестиційні проекти ЄС та сприяє розвитку малого бізнесу за допомогою Європейського інвестиційного фонду;
- **Європейський Центральний Банк** відповідає за європейську монетарну (валютну) політику;
- **Європейський Омбудсмен** уповноважений приймати скарги від громадян Європейського Союзу на незадовільну діяльність установ або органів Співтовариства.

Відносини Україна – ЄС

Європейський Союз та Україна почали будувати свої відносини одразу по набутті Україною незалежності у 1991 р. На сьогоднішній день Україна є пріоритетним партнером Європейського Союзу в рамках Європейської політики сусідства (ЄПС) та Східного партнерства.

Вперше ЄС та Україна встановили договірні відносини 1994 р. шляхом підписання Угоди про партнерство та співробітництво (УПС), яка набрала чинності 1998 р. На основі цієї Угоди у лютому 2005 р. було ухвалено План

дій ЄС – Україна, який визначав програму політичних та економічних реформ і пріоритети на найближчу й середню перспективу.

Два роки потому сторони дійшли згоди, що чинна Угода у багатьох аспектах вже не задовольняє вимогам часу, і потрібен новий, більш масштабний документ, який би краще відповідав станові їхніх відносин, що постійно розвиваються. Відтак, у березні 2007 р. Україна і Європейський Союз розпочали переговори щодо Угоди про асоціацію. А з огляду на те, що на переговорний процес, як і на ратифікацію нової угоди, може піти кілька років, сторони ухвалили Порядок денний асоціації Україна-ЄС, який замінює попередній План дій Україна-ЄС. Порядок денний Асоціації було ухвалено 23 листопада 2009 р. на засіданні Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС.

Крім того, Україна та Європейський Союз підписали низку угод, якими регулюються двосторонні відносини у різних галузях.

- У червні 2007 р. Україна та Європейський Союз підписали Угоду про спрощення візового режиму, яка полегшує процедуру видачі віз громадянам України. Угода набрала чинності з 1 січня 2008 року.
- З 1 січня 2010 р. почала у повному обсязі діяти Угода про реадмісію, яка визначає чіткі зобов'язання й процедури для органів влади як України, так і країн ЄС, щодо способів і термінів повернення осіб, які нелегально проживають на їхніх територіях.

Україна та Європейський Союз також обговорюють ряд нових угод, зокрема:

- У грудні 2007 р. між Україною та ЄС почалися переговори щодо Угоди про спільний авіаційний простір. На сьогодні співпраця України з державами – членами ЄС відбувається на основі 27 двосторонніх міждержавних угод про повітряне сполучення між Україною і цими державами. Угода про спільний авіаційний простір передбачає об'єднання авіатранспортних ринків України та ЄС, що сприятиме більш ефективному використанню ринку авіаперевезень, підвищенню якості послуг, розвитку транзитного потенціалу України та її інтеграції до європейських авіаційних структур.
- У листопаді 2008 р. відбувся перший раунд переговорів

з Україною щодо її приєднання до Договору про Енергетичне Співтовариство. Головною метою Договору є створення інтегрованого енергетичного ринку, посилення безпеки енергопостачання, залучення інвестицій у виробництво енергії і в технічне обслуговування енергомереж для забезпечення стабільної подачі електрики, а також для мінімізації впливу процесів, пов'язаних з енергопостачанням, на стан довкілля. 18 грудня 2009 р. Рада Міністрів Енергетичного Співтовариства узгодила питання приєднання України до цієї інституції. Для завершення процесу приєднання до Енергетичного Співтовариства Україна має привести своє енергетичне законодавство у відповідність до європейських стандартів, а також ратифікувати необхідні документи.

- Після приєднання України до Світової організації торгівлі розпочалися переговори про створення Зони вільної торгівлі, яка стане складовою частиною Угоди про асоціацію. 15 грудня 2009 р. відбувся 9-й раунд переговорів про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. Майбутня поглиблена й всебічна зона вільної торгівлі передбачатиме не лише лібералізацію торгівлі товарами та послугами, а й ухвалення Україною норм та стандартів у деяких сферах, які будуть сумісними із нормами та стандартами, чинними в ЄС.



Європейська політика сусідства

Розширення Європейського Союзу, яке відбулося 1 травня 2004 р., заклало підґрунтя для історичних змін у політичних, економічних і географічних умовах існування Європейського Союзу та його нових сусідів. Сьогодні Європейський Союз і Україна мають спільний кордон і як безпосередні сусіди будуть поглиблювати свої політичні та економічні відносини.

Після п'ятої хвилі розширення, у 2004 р., Європейський Союз розробив Європейську політику сусідства (ЄПС) для запобігання появі нових ліній поділу між розширеним ЄС і країнами, які з ним межують. ЄПС сприяє зміцненню

добробуту, стабільності та безпеки в державах-членах ЄС та в сусідніх країнах.

Європейська політика сусідства поширюється на такі країни, як Азербайджан, Алжир, Білорусь, Вірменія, Грузія, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Марокко, Молдова, окуповані Палестинські території, Сирія, Туніс і Україна.

Європейська політика сусідства пропонує країнам-партнерам привілейовані відносини, побудовані на взаємному прагненні до спільних цінностей (демократія та права людини, верховенство права, ринкова економіка). ЄПС виходить за рамки існуючих стосунків і пропонує поглибити політичні взаємини та економічну інтеграцію. Рівень інтенсивності відносин з країнами-партнерами залежатиме від того, наскільки вони поділятимуть сучасні загальнолюдські цінності.

Європейська політика сусідства стоїть осторонь процесів розширення і не дає попередніх оцінок щодо подальшого розвитку стосунків країн-партнерів з країнами – членами Євроспільноти.

Практична реалізація ЄПС відбувається через Європейський інструмент сусідства й партнерства (ЄІСП).

Протягом наступних трьох років (2011-2013) з бюджету Європейського інструменту сусідства й партнерства Європейський Союз надасть своїм сусідам понад 5,7 млрд. євро для зміцнення політичної співпраці і розвитку економічної інтеграції з країнами ЄС.

2 березня 2010 р. Колегія Європейських Комісарів ухвалила 16 із загалом 19-ти програм Європейського інструменту сусідства й партнерства з бюджетом у 4,2 млрд. євро. Серед них:

- 13 нових програм для країн – учасниць ЄПС: Азербайджану, Алжиру, Вірменії, Єгипту, Грузії, Ізраїлю, Йорданії, Лівану, Марокко, Молдови, Сирії, Тунісу та України;
- перша в історії ЄПС програма підтримки Лівії;
- нова регіональна програма розвитку східних сусідів ЄС (2010-2013) для підтримки Східного партнерства, тобто східного виміру ЄПС;
- нова міжрегіональна програма фінансування студентських обмінів, університетської та культурної співпраці, контактів

між посадовцями місцевих та регіональних органів влади. Крім того, програма передбачає підтримку інвестицій у транспортну галузь, енергетику й охорону довкілля, а також підтримку проектів з Російською Федерацією, яка не входить до ЄПС.

Невдовзі Європейська Комісія розгляне ще три програми: спеціальну програму для Білорусі, міждержавну програму євро-середземноморського партнерства, а також програми з прикордонного співробітництва. Загалом бюджет підтримки Європейської політики сусідства на 2011-2013 рр. становитиме 5,7 млрд. євро.

Україна впродовж трьох років отримає в рамках ЄПС 470,1 млн. євро.

Східне партнерство

20 березня 2009 р. Європейська Рада затвердила нову ініціативу Східного партнерства, яка є кроком до змін у відносинах ЄС з Вірменією, Азербайджаном, Білорусією, Грузією, Молдовою та Україною. Це амбітне партнерство передбачає підвищення рівня політичної взаємодії, включаючи перспективу нового покоління угод про асоціацію, далекоюсяжну інтеграцію в економіку ЄС, спрощення процедури перетину кордону ЄС для громадян, за умови дотримання вимог безпеки; посилення механізмів енергетичної безпеки на користь усіх зацікавлених сторін, а також збільшення фінансової допомоги. Реалізація цієї ініціативи почалася у травні 2009 р. на спеціальному Саміті Східного партнерства.

Східне партнерство надає як двосторонні, так і багатосторонні можливості для посиленої співпраці.

На **двосторонньому** рівні ЄС прагне поглибити стосунки з шістьма східноєвропейськими державами і братиме до уваги потреби й амбіції кожної з них. Основним інструментом двостороннього формату є Угода про асоціацію, що укладається з тими державами, які домоглися істотного поступу у процесах становлення демократії, верховенства права, поваги до прав людини, запровадженні ринкової економіки, а також у стабільному розвитку й належному врядуванні. Нині переговори щодо **Угоди про асоціацію** відбуваються з **Україною**. А невдовзі ЄС планує розпочати аналогічні перемовини з Молдовою. ЄС також завершує роботу над мандатом, яким керуватиметься Європейська Комісія у переговорах з країнами Кавказу.

На **багатосторонньому** рівні в рамках Східного партнерства було створено чотири тематичні платформи у таких сферах:

- А) демократія, належне врядування та стабільність;
- Б) економічна інтеграція та конвергенція з політиками ЄС у конкретних галузях;
- В) енергетична безпека;
- Г) контакти між людьми.

У рамках кожної з чотирьох платформ було ухвалено спеціальні дворічні робочі програми. Крім того, сторони вже розпочали реалізацію конкретних проектів: перша зустріч щодо спільного управління кордонами відбулася в Одесі в середині жовтня 2009 р. 27 листопада 2009 р. у Стокгольмі пройшла конференція фінансових донорів, де обговорювалися питання розвитку проектів енергоефективності, що втілюватимуться в країнах Східного партнерства.

Представництво Європейського Союзу в Україні

Потреба у представницьких органах виникла одразу після підписання першого з документів, що поклали початок існуванню Європейського Союзу, – Договору про заснування Європейського співтовариства вугілля і сталі 1951 р. Невдовзі по тому, 1954 р., у Вашингтоні відкрилося перше у світі закордонне представництво цієї організації.

З того часу було створено глобальну мережу представництв Європейської Комісії, які діють у понад ста тридцяти країнах на всіх континентах. Ці дипломатичні установи відіграють важливу роль у репрезентації інтересів та популяризації цінностей Європейського Союзу в усьому світі.

Контакти Представництво Європейського Союзу в Україні:

вул. Круглоуніверситетська, 10
01024 Київ, Україна
Тел.: +380 (44) 390-80-10
Факс: +380 (44) 253-45-47
Веб-сайт: <http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/>
E-mail: delegation-ukraine@ec.europa.eu
delegation-ukraine-press@ec.europa.eu
(Відділ преси та інформації)

Представництво Європейської Комісії в Україні зі статусом дипломатичної місії, було відкрито у вересні 1993 р.

З 1 грудня 2009 р. набула чинності Лісабонська угода, у відповідності до якої Представництва Європейської Комісії в усьому світі було перейменовано у Представництва Європейського Союзу.

Голова Представництва Європейського Союзу в Україні

– Посол Жозе Мануел Пінту Тейшейра. Пан Пінту Тейшейра офіційно вручив вірчі грамоти Президенту України 16 жовтня 2008 р.

Головні завдання Представництва ЄС в Україні такі:

- Сприяти політичним та економічним зв'язкам між Україною і Європейським Союзом шляхом підтримання ефективного діалогу з урядовими установами та підвищення поінформованості про Європейський Союз, його установи і програми;
- Відстежувати реалізацію Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС і здійснювати моніторинг двосторонніх відносин у політичній, економічній, торговій та фінансовій сферах;
- Інформувати громадськість щодо розвитку Європейського Союзу, роз'яснювати й відстоювати окремі аспекти політики ЄС;
- Брати участь у впровадженні програм зовнішньої допомоги Європейського Союзу.

Програми допомоги Європейського Союзу Україні

Європейський Союз є найбільшим донором України. Обсяг фінансової підтримки, яка надається Україні Європейською спільнотою з 1991 р., сягнув майже 3 млрд. євро і постійно збільшується. Щорічне фінансування за національного програмою для України зросло з 47 млн. євро в 2002 р. до 138 млн. євро в 2008 р.

Оскільки Україна є привілейованим партнером ЄС і бере участь в реалізації Європейської політики сусідства, вона користується перевагами Європейського інструменту сусідства й партнерства (ЄІСП). У рамках дії цього інструменту партнерство ЄС і України перетворилося з простої технічної допомоги на більш суттєву й цілеспрямовану підтримку реформ і процесу інтеграції з ЄС, до якої прагне Україна.

Головною метою ЄІСП є створення території спільних цінностей, стабільності й добробуту, тіснішої взаємодії і поглибленої економічної та регіональної інтеграції завдяки охопленню широкого спектру сфер співпраці.

В рамках Європейського інструменту сусідства й партнерства на період 2011-2013 рр. пріоритетними є такі сфери діяльності:

Пріоритетна сфера співпраці 1: *Належне державне управління та верховенство права*

- 1: Правосуддя, свобода та безпека
- 2: Інтегроване управління кордоном
- 3: Адміністративна реформа та управління державними фінансами
- 4: Роззброєння

Пріоритетна сфера співпраці 2: *Сприяння вступу в силу Угоди про асоціацію між ЄС та Україною (у тому числі створення поглибленої та всебічної зони вільної торгівлі)*

- 1: Сприяння вступу в силу Угоди про асоціацію
- 2: Створення поглибленої та всебічної зони вільної торгівлі

Пріоритетна сфера співпраці 3: *Стійкий розвиток*

- 1: Енергетика, навколишнє середовище та зміна клімату, транспорт
- 2: Регіональний розвиток і розвиток сільської місцевості

Європейський інструмент сусідства й партнерства пропонує більш гнучкі інструменти співпраці, такі як програми Твіннінг (від *англ.* Twinning – подвоєння, споріднення) і TAIEX (Technical Assistance Information Exchange – інструмент технічної допомоги та обміну інформацією). Ці програми підтримують співробітництво між державними органами країни-партнера та відповідними установами в країнах ЄС. Метою цих інструментів є підтримка інституційного розвитку державних органів влади та адаптація законодавства східних та південних країн – сусідів ЄС до законодавства ЄС.

Твіннінг – ініціатива Європейської Комісії з допомоги країнам-бенефіціарам у розбудові сучасних та ефективних органів центральної і місцевої влади зі структурою, людськими ресурсами та управлінським потенціалом, які б дозволяли запроваджувати Європейське законодавство (*acquis communautaire*) на рівні стандартів, які діють в країнах ЄС. Визначальною

рису програми Твіннінг є безпосередній обмін досвідом в окремих галузях між державними органами країн-членів ЄС та їхніми партнерами в країнах-бенефіціарах.

На 1 березня 2010 року робочий план нараховує 38 проектів Твіннінг у сферах акредитації, космічних технологій, санітарних і фітосанітарних заходів, регулювання ринку газу, юстиції, державної служби, транспорту, інвестиційної політики, внутрішніх справ, статистики та монетарної політики, тощо.

TAIEX – це інструмент зовнішньої допомоги, яка надається Європейською Комісією для обміну інформацією з метою розбудови інституціональної спроможності, необхідної для адаптації національного законодавства до європейських норм. З 2006 р. відмінними рисами інструменту TAIEX в Україні є сфокусованість на розв'язанні конкретних проблем розвитку й інтеграції, що вимагає від державних органів влади країни-бенефіціара ініціативного підходу, самостійного визначення своїх потреб, підготовки й подання заявок, та мобільність, яка дає змогу використовувати цей інструмент для вирішення нагальних питань.

У рамках інструменту TAIEX за рахунок коштів ЄС здійснюються наступні види діяльності:

- надання експертів країнам-партнерам в якості радників, які допомагають розробляти законодавство за нормами й стандартами ЄС;
- навчальні візити, що дають змогу державним службовцям з країн-партнерів вивчати досвід країн ЄС у вирішенні практичних питань, пов'язаних з запровадженням і забезпеченням дотримання норм і стандартів ЄС;
- організація і проведення семінарів та робочих зустрічей з метою роз'яснення усіх аспектів норм і стандартів ЄС широкій аудиторії.

Упродовж 2009 р. представники органів державної влади України отримали методичну допомогу в рамках 46 заходів TAIEX (як за кордоном, так і в Україні) у таких сферах, як безпека та юстиція; інфраструктура, внутрішній ринок; транспорт, навколишнє середовище та енергетика; сільське господарство; державні фінанси; конкурентна політика тощо. На 2010 р. заплановано понад 60 заходів в рамках TAIEX.

Вища освіта в Європейському Союзі

Європейський Союз визнає, що освіта та професійне навчання є життєво важливими для розвитку сучасного суспільства і економіки. Стратегія розвитку Європейського Союзу наголошує на необхідності налагодження співпраці між усіма країнами в цьому напрямку, а також обміну знаннями між ними.

Освіта є пріоритетним напрямом для урядів усіх країн – членів ЄС, втім, системи освіти в цих країнах різняться. На європейському рівні освіта не регулюється «єдиною європейською політикою»: відповідальність за зміст та організацію навчального процесу несуть самі країни – члени ЄС, а Європейська Комісія відіграє лише допоміжну роль: надання освіти загальноєвропейського масштабу, сприяння підвищенню якості освіти і розвитку системи безперервного навчання.

План дій ЄС з вдосконалення вищої освіти

У 1997 р. під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО було розроблено й ухвалено Лісабонську конвенцію про визнання кваліфікацій, що належать до вищої освіти Європи. Цю конвенцію підписали 43 країни (у їх числі й Україна), більшість з яких сформулювали згодом принципи Болонської декларації. Лісабонська конвенція декларує наявність і цінність різноманітних освітніх систем і ставить за мету створення умов, за яких більша кількість людей, скориставшись усіма цінностями й здобутками національних систем освіти і науки, зможе бути мобільною на європейському ринку праці.

25 травня 1998 р. міністри освіти Франції, Італії, Великої Британії та Німеччини підписали Сорбонську декларацію «Про гармонізацію європейської системи вищої освіти», завдання якої – створення відкритого європейського простору вищої освіти, який має стати більш конкурентоспроможним на світовому ринку освітніх послуг. Основна ідея цих документів – двоступенева структура вищої освіти, використання системи накопичення та трансферу кредитів (ECTS), міжнародне визнання бакалавра фахівцем з вищою освітою, що надає особі кваліфікацію і право продовжувати навчання за програмами магістра.

19 червня 1999 р. міністри освіти 29 європейських країн підписали Болонську декларацію, яка започаткувала так званий «Болонський процес», який на сьогоднішній

день охопив майже всю Європу. Стратегічною метою Болонського процесу є створення Європейського простору вищої освіти, конкурентоспроможного і привабливого як для самих європейців, так і для студентів з усіх куточків світу. Європейський простір вищої освіти має забезпечити широкий доступ до якісної вищої освіти, яка базується на принципах демократії й незалежності університетів, їх наукової і дослідницької самостійності; активізувати мобільність студентів і науково-педагогічних кадрів; підготувати молодь до активного життя в демократичному суспільстві, закласти підвалини для професійної кар'єри й особистого розвитку.

Болонський процес є загальноєвропейською стратегією реформування вищої освіти, яка зосереджується на трьох елементах:

- 1) переході європейських вищих навчальних закладів на триступеневу структуру (бакалавр – магістр – доктор);
- 2) забезпеченні якості вищої освіти, зокрема створенні незалежних агенцій, що слідкують за якістю вищої освіти в країнах-учасницях, і
- 3) визнанні кваліфікацій та періодів навчання, здобутих студентами в різних вищих навчальних закладах Європи.

Розроблена в рамках Болонського процесу Європейська система накопичення і трансферу кредитів (ECTS) для забезпечення мобільності студентів спрошує розуміння і порівняння навчальних програм і досягнень студентів. Системою запроваджено єдину міждержавну процедуру виміру й порівняння результатів навчання студентів,

їх академічного визнання між вищими навчальними закладами.

Через два роки після підписання Болонської декларації, у травні 2001 р. в Празі відбувся саміт міністрів освіти країн Європи, під час якого до 29 країн, що підписали Болонську декларацію, приєдналися ще 4 країни та були підтвержені і доповнені основні цілі, визначені Болонською декларацією. На конференції в Берліні у вересні 2003 р. до Болонського процесу приєдналися 8 країн, а у травні 2005 р., під час конференції в м. Берген – ще 5: Азербайджан, Вірменія, Грузія, Молдова та Україна. Таким чином, до Болонського процесу залучено 46 держав, майже всі країни-учасниці перейшли на триступеневу структуру навчання, і більшість з них долучилася до Європейської системи накопичення і трансферу кредитів.

Стратегія ЄС щодо освіти та навчання отримала новий поштовх для розвитку після прийняття в Лісабоні у березні 2000 р. так званої Лісабонської стратегії, спрямованої на підвищення глобальної конкурентоспроможності ЄС через економічне оновлення, вдосконалення соціальної сфери та охорону довкілля. Рада Європейського Союзу визначила для ЄС завдання на наступне десятиліття: стати найконкурентоспроможнішою і найдинамічнішою у світі економікою, яка базується на знаннях, здатна до постійного зростання, забезпечує більше кращих робочих місць і тіснішу соціальну згуртованість.

Досягнення такої амбіційної мети потребує

Держави – учасниці Болонського процесу:



фундаментальних реформ і глибоких структурних змін у багатьох сферах. Очевидно, що система освіти та підготовки є наріжним каменем Лісабонської стратегії і вимагає докорінних реформ не лише у сфері розробки та вдосконалення навчальних планів, а й в галузі управління вищими навчальними закладами та їх фінансування.

Лісабонська стратегія визнає, що знання, які ведуть до розвитку інновацій, є найбільшою цінністю Європейського Союзу, надто в умовах глобалізації і зростання конкуренції в усіх галузях економіки. Високоякісні початкова, середня, професійна та вища освіта ще ніколи не були настільки важливими, але в сучасному світі самої лише базової освіти недостатньо. Знання і вміння працівників потребують постійного вдосконалення, щоб належним чином відповідати на всі виклики суспільства, яке постійно розвивається. На сьогоднішній день особливої ваги набуває термін «навчання впродовж життя». Саме таке навчання є передумовою для ефективної роботи та особистого розвитку і дає можливість кожній людині повною мірою брати участь у житті суспільства.

Програми допомоги ЄС у сфері вищої освіти

Реформа у сфері освіти є запорукою успішного переходу до економіки, що ґрунтується на знаннях, і суспільства, зосередженого на розвитку людських ресурсів, до економічної конкурентоспроможності та соціально-політичної стабільності. ЄС визначив три основних напрямки структурного реформування національних систем вищої освіти: навчальні програми, управління, фінансування. Реформи в цих напрямках дуже подібні до тих, що запроваджуються в Україні після її приєднання до Болонського процесу в 2005 р.

У рамках програм зовнішньої допомоги Європейська Комісія здійснює цілий ряд заходів у сфері освіти, які доповнюють внутрішні програми ЄС і мають за мету:

- надання підтримки країнам-партнерам у сфері реформування систем вищої освіти;

- популяризація спільних цінностей і більш глибоке порозуміння між людьми та культурами;
- сприяння розвитку Європейського Союзу як світового центру вдосконалення освіти і підготовки, що сприятиме процвітання Європи та економічному зростанню;
- поліпшення якості послуг і людських ресурсів в ЄС через спільне навчання та обмін досвідом.

Особлива увага приділяється саме системі вищої освіти, яка відіграє ключову роль у житті сучасного суспільства, сприяючи соціальному, культурному та економічному розвитку, популяризації загальноєвропейських етичних і культурних цінностей та підготовці лідерів майбутнього.

Європейська Комісія впроваджує цілий ряд міжнародних програм співпраці у сфері вищої освіти. На сьогоднішній день Україна бере участь у наступних програмах Європейської Комісії:

- Програма Темпус, розроблена для підтримки соціальних та економічних перетворень в країнах-партнерах. Програма Темпус сприяє розвитку в цих країнах систем вищої освіти шляхом максимально збалансованої співпраці з партнерами з країн ЄС.
- Програма Еразмус Мундус – це програма співпраці та мобільності у сфері вищої освіти, спрямована на розвиток Європейського Союзу як всесвітнього центру досконалості освітнього процесу, розвиток партнерства між вищими навчальними закладами Європи і третіх країн та зміцнення міжнародних зв'язків у сфері вищої освіти через підтримку високоякісних європейських магістерських і докторських програм.
- Програма Жана Моне – це освітня програма, мета якої полягає у підвищенні рівня знань і поінформованості суспільства в ЄС і за його межами в питаннях європейської інтеграції через стимулювання викладання, дослідницької діяльності та дискусій на теми, що стосуються Європейського Союзу.

Освітні програми, які фінансуються з бюджету Європейської Комісії, мають на меті надання підтримки країнам-партнерам у реформуванні систем вищої освіти відповідно до положень Болонського процесу.



Програма Темпус

Що таке програма Темпус?

Програма Темпус (Транс'європейська програма мобільності для навчання в університетах) – освітня програма, яка підтримує модернізацію системи вищої освіти і створює простір для співпраці в країнах – партнерах ЄС. Програма Темпус, заснована 1990 р. для максимально збалансованої співпраці і вдосконалення систем вищої освіти в країнах – партнерах ЄС, охоплює сьогодні 27 країн на Західних Балканах, у Східній Європі, Центральній Азії, Північній Африці і на Близькому Сході.

Програма Темпус фінансує міжуніверситетську співпрацю у таких сферах, як розробка навчальних програм, управління університетами, взаємодія науковців та громадянського суспільства, партнерство освіти і бізнесу, а також структурні реформи в системі вищої освіти.

Програма Темпус є найбільш тривалою, її реалізація почалася у 1990 р. і відбувається поетапно: Темпус I – 1990–1994; Темпус II – 1994–1998; Темпус II bis – 1998–2000; Темпус III – 2000–2006. З 2007 р. розпочався новий етап програми – Темпус IV (2007–2013). В 2010 р. планується проведення міністерської конференції, присвяченої 20-річчю програми.

До 2009 р. програма Темпус координувалася Директоратами Європейської Комісії з питань освіти й культури, розширення і зовнішньої допомоги. Починаючи з другого конкурсу четвертого етапу програми Темпус, цю функцію здійснює Виконавче агентство з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури, яке має мандат від Європейської Комісії на управління та координацію проектів програми.

Чому саме програма Темпус?

Програма Темпус (Tempus – Trans-European Mobility Programme for University Studies) сприяє налагодженню й зміцненню співпраці у сфері вищої освіти між країнами – членами ЄС та країнами-партнерами.

В основу програми покладено усвідомлення важливої ролі вищих навчальних закладів у процесі соціального, економічного й культурного розвитку. Саме вони є джерелами спеціальних знань, людських ресурсів і центрами підготовки нової генерації політичних лідерів.

Темпус IV (2007 – 2013)

Сучасний етап – Темпус IV – є складовою загальних стратегій ЄС. У програмі Темпус IV визначено три основних напрями реформування у сфері вищої освіти, які збігаються з завданнями освітньої програми ЄС «Навчання впродовж життя» (Lifelong Learning) і узгоджуються з Лісабонською стратегією та положеннями Болонського процесу:

- модернізація навчальних програм;
- удосконалення процесів управління та врядування в системі вищої освіти;
- зміцнення зв'язків між освітою та суспільством (громадянським суспільством, ринком праці тощо).

Програма Темпус IV надає можливість країнам-партнерам обирати для себе пріоритетні напрями реформування і захоплює всіх зацікавлених виявляти ініціативу, шукати інноваційні підходи, створювати новітні освітні продукти і послуги.

Бюджет конкурсів програми Темпус IV становить загалом близько 53 млн. євро, зокрема на фінансування Східного регіону політики сусідства, куди входить Україна, виділяється 11,4 млн. євро, з 2011 р. планується зростання бюджету фінансування для регіону.

Хто може брати участь у проектах програми Темпус IV?

Програма Темпус реалізується через проекти, які ініціюються, розробляються і втілюються на основі партнерства. Партнерство реалізується через консорціуми організацій-бенефіціарів, серед яких – вищі навчальні заклади, науково-дослідні інституції, міністерства, незалежні агенції з забезпечення якості освіти, державні, приватні та громадські організації, професійні мережі, асоціації ректорів, викладачів, студентів, працевдавців та інші організації, які працюють у сфері вищої освіти країн – членів ЄС і країн-партнерів, серед яких:

- 27 країн – членів ЄС;
- 6 західнобалканських країн;
- 16 країн – сусідів ЄС (включаючи Україну) і Російська Федерація;
- 5 республік Центральної Азії;
- Туреччина, Хорватія, Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія можуть брати участь у проектах Темпус лише на умовах самофінансування.

Вимоги до партнерств відповідно до спрямування проектів:

- для національних проектів – мінімум 6 ВНЗ: три університети з трьох різних країн – членів ЄС і три ВНЗ з країни-партнера (наприклад, України);
- для багатонаціональних проектів – мінімум 7 ВНЗ: три університети з трьох різних країн – членів ЄС і по два ВНЗ з двох країн-партнерів.

Які проекти фінансуються програмою Темпус IV?

У межах програми Темпус IV фінансуються два типи проектів:

1) **Спільні проекти (Joint Projects)**, засновані на багатосторонньому партнерстві між вищими навчальними закладами ЄС та країн-партнерів і спрямовані на розвиток, модернізацію і поширення сучасних навчальних програм, оновлення методів викладання та навчально-методичних матеріалів; посилення ролі вищих навчальних закладів у суспільстві; зміцнення зв'язків з ринком праці, включаючи підтримку інноваційної діяльності; створення і розширення професійних мереж, удосконалення систем управління закладами, у т.ч. управління фінансами; розвиток бібліотек, кадрових служб і послуг для студентів тощо.

2) **Структурні заходи (Structural Measures)**, спрямовані на вироблення національної політики, розвиток і реформування окремих вищих навчальних закладів і системи вищої освіти в цілому з метою їх наближення до європейських стандартів. Структурні заходи передбачають: реформування системи управління вищим навчальним закладом, збільшення його автономії; запровадження системи забезпечення якості; запровадження ECTS; розвиток системи кваліфікації; розроблення нормативно-правового забезпечення підтримки реформ у сфері вищої освіти; розвиток і нарощування інституційної, адміністративної та експертної спроможності для прискорення реформування освітньої сфери у світлі положень Болонського процесу; збільшення суспільної підтримки реформ, розширення кола їх учасників і прихильників; пропагування реформ через організацію міжнародних, національних і регіональних конференцій та семінарів.

Максимальний розмір гранту фінансової підтримки ЄС – від 500 000 до 1 500 000 євро, що становить 90 % загального бюджету проекту і мінімум 10 % - співфінансування партнерства, тривалість проектів – до трьох років.

Як взяти участь у програмі Темпус IV?

Програма Темпус реалізується за принципом «знизу – вгору» (bottom-up approach) з ініціативи вищих навчальних закладів. Конкурс проектів оголошується щорічно - як правило, восени або взимку. Початок четвертого конкурсу програми Темпус IV очікується восени 2010 р.

Оголошення про подання заявок на участь у програмі Темпус публікуються в Офіційному журналі ЄС і на Інтернет-сайті Виконавчого агентства з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури http://eacea.ec.europa.eu/tempus/index_en.php.

Заявку на участь у проекті може подавати вищий навчальний заклад країни - члена ЄС, що приєдналася до Хартії Еразмус, або країни-партнера (в т.ч. України); цей навчальний заклад одночасно виступає отримувачем гранту і координатором проекту і несе повну відповідальність за реалізацію проекту.

Заявки подаються однією з робочих мов програми: англійською, французькою або німецькою і мають бути заповнені за встановленою формою. Електронна форма заявки публікується за 6 тижнів до моменту подання. Заповнена е-форма надсилається електронним листом, а паперова копія - поштою на адресу Виконавчого агентства з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури.

Участь України у програмі Темпус

Україна приєдналася до програми Темпус у 1993 р. На той час програма була націлена на вдосконалення управління вищими навчальними закладами, розробку навчальних програм і підвищення кваліфікації викладачів, особливо таких дисциплін, як економіка, сучасні європейські мови, суспільні науки, європейські студії і право.

На третьому етапі програми Темпус (2000 – 2006 рр.) відбувся перехід до нових пріоритетів і нової предметної сфери. Участь України у програмі Темпус III припала на період її приєднання до Болонського процесу і входження до Європейського простору вищої освіти, що відповідно позначалося на цілеспрямованості проектів. До пріоритетних напрямів, крім економіки та бізнес-менеджменту, було включено сільське господарство, інформаційно-комунікаційні технології та екологію.

Починаючи з 2000 р., до проектів Темпус, крім університетів

і вищих навчальних закладів, долучаються інші партнери – підприємства, неурядові організації, органи влади. Так, учасниками проектів Темпус в Україні стали Секретаріат Кабінету Міністрів України, міністерства освіти і науки, охорони довкілля, аграрної політики, обласні державні адміністрації та міські ради, спілки промисловців, аграрні підприємства, порти, слухацькі об'єднання і науково-дослідні інституції.

Пріоритети і напрями реалізації програми Темпус IV в Україні пов'язані, насамперед, з розвитком Болонського процесу.

Серед пріоритетів **Спільних проектів** третього конкурсу було рекомендовано наступні:

- модернізація початкових програм або запровадження нових, з огляду на введення триступеневої структури, відповідно до Європейської системи накопичення та трансферу кредитів (ECTS) і визнання дипломів за напрямками: педагогіка, технології і машинобудування, інформаційні технології, право, сільське господарство, навколишнє середовище, туризм та регіональне планування;
- реформа системи врядування у вищих навчальних закладах: застосування механізмів забезпечення якості;
- вища освіта й суспільство, а саме – розвиток партнерства вищих навчальних закладів з бізнесом, підприємництвом; тренінги для державних службовців; «трикутник знань» (освіта – інновації – дослідження); рамка кваліфікацій.

Для **проектів Структурних заходів** було рекомендовано

такі пріоритети:

- реформа системи врядування у вищих навчальних закладах: запровадження механізмів забезпечення якості; рівний та прозорий доступ до вищої освіти;
- вища освіта та суспільство: тренінги для державних службовців; «трикутник знань» (освіта – інновації – дослідження); рамка кваліфікацій.

У рамках програми Темпус з 1993 р. було профінансовано 347 проектів за участю України, у тому числі 101 спільний проект, 31 проект структурних заходів, надано 214 грантів індивідуальної мобільності. За період 2000-2009 рр. Україна отримала 46 млн. євро з бюджету програми.

На сьогоднішній день проекти Темпус запроваджуються майже в усіх областях України, понад 120 вищих навчальних закладів долучилися до реалізації проектів.



У межах програми Темпус IV запроваджуються 23 проекти:

5 – національних, 18 – багатонаціональних, з яких 20 – спільні і 3 – структурні заходи. Проекти спрямовані на розроблення й запровадження навчальних програм у галузях суспільної роботи, інтелектуальної власності, космічних технологій, екологічного менеджменту відповідно до вимог Болонського процесу; на розвиток освіти у сфері туризму, соціального партнерства, управління земельними ресурсами, екології; на створення освітніх центрів сучасних технологій; розвиток педагогічної мережі, співпраці університетів і бізнесу; підвищення якості управління університетами тощо. У березні 2009 р. завершився третій конкурс, триває оцінка проектних заявок.

Більше інформації про програму Темпус

Виконавче агентство з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури
http://eacea.ec.europa.eu/tempus/index_en.php

Представництво Європейського Союзу в Україні (загальна інформація про освітні програми ЄС, новини програми Tempus):
<http://ec.europa.eu/delegations/ukraine>

Національний Темпус-офіс в Україні:
Інститут лідерства, інновацій та розвитку
вул. Бастионна, 9, 8-й поверх
Київ 01014, Україна
тел./факс: +380442866668
e-адреса: tempus@iild.org.ua
<http://tempus.org.ua/>

Також у березні 2009 р. в Україні відкрився Національний Темпус-офіс, покликаний сприяти Європейській Комісії, вищим навчальним закладам і національним органам влади в реалізації програми Темпус та інших програм, які фінансуються з бюджету ЄС і спрямовані на модернізацію та реформування вищої освіти в Україні.

Національний Темпус-офіс в Україні координує взаємодію між Представництвом Європейського Союзу в Україні, Міністерством освіти і науки України, Європейським виконавчим агентством з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури, відповідальним за впровадження програми Темпус, Генеральним Директором Європейської Комісії з питань освіти та культури, вищими навчальними закладами, іншими зацікавленими сторонами, що залучені до реформування сфери вищої освіти в Україні, пропагування та реалізації принципів Болонського процесу, поширення інноваційних підходів в організації навчального процесу в системі вищої освіти.

Національний Темпус-офіс в Україні, поряд з іншими заходами, проводить інформаційні дні європейських освітніх програм, консулює вищі навчальні заклади щодо написання та подання проектних заявок, проводить моніторинг і надає консультації в рамках діючих проектів, координує і підтримує діяльність Національної команди експертів реформування вищої освіти. Національну команду експертів реформування вищої освіти створено 2009 р. за рекомендаціями Міністерства освіти і науки України з метою забезпечення експертної підтримки та інформування вищих навчальних закладів щодо запровадження положень Болонського процесу. Деталі - на сайті НТО в Україні: www.tempus.org.ua

Програма Еразмус Мундус

Що таке програма Еразмус Мундус?

Мобільність студентів та викладачів є однією з засадничих умов здобуття сучасної європейської освіти. Навчання, стажування та дослідницька робота за кордоном збагачує особистий досвід людини, надає їй можливість дізнатися більше про інші моделі набуття й розповсюдження знань, розширити коло контактів та спілкування і поглибити знання іноземних мов.

Еразмус Мундус – освітня програма ЄС, спрямована на активізацію міжнародної співпраці та підвищення

мобільності студентів, викладачів, науковців європейських університетів та вищих навчальних закладів третіх країн на всіх континентах. Намагаючись перетворити ЄС на світового лідера в освіті, а європейські університети – на осередки знань та інновацій, програма Еразмус Мундус також ставить за мету сприяння взаєморозумінню між людьми, активізацію міжкультурного діалогу.

Програма Еразмус Мундус була започаткована Європейським Союзом в 2004 р. для країн, які не входять до ЄС. Студенти старших курсів і науковці з різних країн, у тому числі й з України, мають змогу отримувати стипендії від ЄС для продовження навчання або проведення наукових досліджень в країнах ЄС.

Що означає назва Еразмус Мундус?

Програму Еразмус Мундус названо так на честь видатного голландського вченого XV століття, гуманіста і теолога Еразма Роттердамського (1465 – 1536 рр.), який багато мандрував Європою, навчався і працював у різних університетах і ще тоді, майже півтисячоліття тому, зрозумів переваги мобільності та міжнародної співпраці в освіті і навчанні. Латинське слово «mundus» означає «світ» і відображає глобальну та міжкультурну орієнтацію програми.

Чому саме Еразмус Мундус?

Програма Еразмус Мундус є відповіддю на виклики, що постають перед сучасною системою вищої освіти: підготовка громадян Європи до життя в глобалізованому багатокультурному суспільстві, яке ґрунтується на знаннях та освіті, підвищення якості й привабливості вищої освіти в Європі. Такі принципи відповідають Лісабонській стратегії ЄС, згідно з якою уряди країн - членів ЄС взяли на себе зобов'язання зробити європейську економіку конкурентоспроможною і здатною до динамічного розвитку, а європейську систему вищої освіти – доступнішою і найякіснішою у світі. Програма підтримує також реалізацію Болонського процесу, сприяючи визнанню академічних ступенів і розвитку інтернаціоналізації університетської освіти.

Основні напрями програми Еразмус Мундус

Сучасний другий етап програми Еразмус Мундус II розрахований на 2009-2013 рр. Загальний бюджет програми – 493,69 млн. євро для Компонентів 1 і 3 і близько

430 млн. євро – для Компоненту 2. Протягом 2009–2013 рр. ЄС збільшуватиме підтримку найталановитіших студентів і викладачів з країн, що не належать до Євроспільноти, надаючи їм гранти на участь у спільних програмах в Європі. Також ЄС розширить масштаби програми Еразмус Мундус II до рівня підготовки докторів і збільшить фінансову підтримку європейських студентів.

Усі заходи, передбачені програмою Еразмус Мундус II на період 2009–2013 рр., здійснює Виконавче агентство з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури (EACEA) під керівництвом Генерального директорату Європейської Комісії з питань освіти та культури (DG EAC) і Бюро співпраці EuropeAid (Генеральний директорат Європейської Комісії з питань зовнішньої допомоги (DG AIDCO)).

Другий етап програми Еразмус Мундус має три компоненти (напрями):

Компонент 1: Спільні курси і програми Еразмус Мундус:

- спільні, розроблені за участю консорціуму університетів, магістерські (1a) та докторські (1b) програми;
- стипендії для тих студентів, які обирають ці програми;
- стипендії для підготовки та викладання спільних програм і проведення досліджень в рамках навчання.

Участь у цьому компоненті програми можуть брати:

- українські студенти або випускники, які вже здобули вищу освіту (ступінь бакалавра, магістра або їх еквіваленти), аспіранти, докторанти, молоді науковці. Охочим навчатися за програмою Еразмус Мундус потрібно обрати програму зі списку і подати заявку, дотримуючись інструкцій та рекомендацій розробників курсу. Список курсів надається за адресою: http://eacea.ec.europa.eu/erasmus_mundus/index_en.php
- українські науковці і викладачі, на запрошення своїх колег з європейських університетів, теж можуть долучитися до розробки курсів і програм Еразмус Мундус (за чинними умовами, треті країни, включаючи Україну, не можуть виступати ініціаторами або заявниками на створення консорціуму і розробку курсів і програм Еразмус Мундус).

Вимоги до претендентів на стипендію програми Еразмус Мундус поділяються на дві групи:

- загальні вимоги до потенційних учасників: студенти повинні мати високу мотивацію і високий рейтинг у навчанні і вільно володіти іноземними мовами, що підтверджується відповідними сертифікатами; правильно заповнити і своєчасно

надіслати аплікаційну форму, надати всі необхідні документи;

- специфічні вимоги розробляються членами консорціуму, який готував обрану претендентом навчальну програму і веде викладання за нею.

Розміри стипендій за Компонентом 1 (за категоріями учасників): для студентів Магістерської програми з ЄС – максимум 13 000 євро на рік, для студентів з країн поза межами ЄС – 24 000 євро на рік. Стипендії для докторантів однакові для всіх країн: від 61 200 до 129 900 євро (залежно від спеціалізації, типу і тривалості досліджень). Гранти на мобільність для науково-викладацького складу – максимум 14 400 євро на 3 місяці. Стипендії покривають видатки на навчання, підручники, лабораторні роботи, проживання, харчування, проїзд, візу, страхування.

У конкурсі на 2010–2011 навчальний рік у межах курсів Еразмус Мундус 28 українських стипендіатів рекомендовано для надання фінансування. До резервного списку увійшли 104 студенти, які мають шанси на отримання стипендій у разі вибуття кандидатів з основного складу.

Минулого року перемогли 28 студентів і 8 науковців з України. Таким чином, протягом 2009–2010 навчального року жителі Донецька, Дніпропетровська, Києва, Львова, Маріуполя, Одеси, Умані навчаються в університетах Австрії, Бельгії, Великої Британії, Данії, Іспанії, Італії, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Польщі, Португалії, Франції, Чеської Республіки, Швеції і отримують стипендію Еразмус Мундус.

Загалом, починаючи з 2004 р., гранти на навчання за магістерськими курсами Еразмус Мундус отримали 158 українських студентів і на викладання – 35 науковців з України.

Компонент 2: Партнерство Еразмус Мундус (колишній напрям Еразмус Мундус: Вікно зовнішньої співпраці):

- налагодження партнерства між університетами ЄС і третіх країн з метою обміну студентами (бакалаврський, магістерський, докторський рівні) та науково-педагогічними кадрами;
- стипендії для студентів, викладачів, науковців з європейських вищих навчальних закладів і третіх країн.

За цим компонентом програми з конкретною метою утворюється партнерство між європейськими університетами та вищими навчальними закладами третьої країни або групи країн. Стипендії для студентів і викладачів на оплату подорожування, навчання, проведення досліджень тощо надаються, щоб сприяти досягненню загальної

мети партнерства. Передбачено двосторонній обмін, тож в рамках утвореного партнерства в українських університетах можуть викладати зарубіжні викладачі і навчатися студенти-іноземці.

Участь у цьому компоненті програми можуть брати:

- вищі навчальні заклади та науково-дослідні інституції з країн ЄС і третіх країн, але вони не можуть самостійно подавати заявки на участь від імені цілого консорціуму, партнерства або мережі – заявку подає один з вищих навчальних закладів ЄС, учасник Хартії Еразмус Мундус;
- студенти, аспіранти, докторанти, науковці та викладачі вищих навчальних закладів країн – членів ЄС і третіх країн.

Максимальна кількість учасників Партнерства – 20 вищих навчальних закладів (не менше 5 з 3-х різних країн – членів ЄС). Фінансування покриває видатки на адміністрування проекту – по 10 000 євро на кожного учасника Партнерства (відповідно, максимум 200 000 євро). Додатково фінансуються гранти на мобільність.

З 2004 р. в межах колишньої програми Еразмус Мундус: Вікно зовнішньої співпраці, що інтегрувалася в Компонент 2 – «Партнерство», серед інших країн Україна вже втретє одержує підтримку від проекту під керівництвом Університету Деюсто (Deusto University), Іспанія.

У 2009 р. Проект передбачав для України 98 грантів на мобільність для студентів, аспірантів, докторантів, викладачів українських університетів і вищих навчальних закладів – учасників партнерства.

Українськими учасниками консорціуму були і є:

- Національний медичний університет ім. О.О.Богомольця
- Дніпропетровський національний університет
- Харківська національна академія міського господарства
- Львівський національний університет ім. Івана Франка

- Національний університет ім. Тараса Шевченка
- Таврійський національний університет ім. В.І.Вернадського

Детальніше про партнерство під керівництвом Університету Деюсто: <http://www.relint.deusto.es/ECWLot6/index.htm>.

За результатами конкурсних відборів у 2007 і 2008 рр. було надано 246 грантів на підтримку мобільності для студентів і науковців з України, які мають ступінь бакалавра, магістра, доктора або навчаються в аспірантурі.

У 2009 р. в межах колишньої програми Еразмус Мундус: Вікно зовнішньої співпраці було затверджено фінансування 39 партнерств між вищими навчальними закладами ЄС і третіх країн. На 2009–2010 навчальний рік виділено 7624 індивідуальних грантів на мобільність, з них: 1561 грант для громадян ЄС, 6063 гранти для студентів та викладачів з третіх країн у межах партнерств.

Загалом участь у програмі партнерств беруть 735 вищих навчальних закладів, з них: 349 університетів ЄС і 386 університетів за межами ЄС.

Компонент 3: Проекти з пропагування освіти взагалі та міжнародної співпраці в освіті зокрема

В епоху економіки знань додана вартість та економічне зростання досягаються за рахунок освіти та інновацій. Відповідно, університети перетворюються на центри, де акумулюються знання і народжуються інновації.

Проекти в рамках зазначеного компонента спрямовані на підвищення привабливості вищої освіти в ЄС, її пропагування в третіх країнах, посилення міжкультурної співпраці, поширення й поглиблення міжкультурного діалогу.

Участь у цьому компоненті програми можуть брати:

- вищі навчальні заклади та науково-дослідні інституції

Більше інформації про програму Еразмус Мундус

Генеральний директорат Європейської Комісії з питань освіти та культури (загальна інформація про освітні програми ЄС, зокрема про програму Erasmus Mundus):
<http://ec.europa.eu/education>

Виконавче агентство з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури (детальна інформація про програму Erasmus Mundus, оголошення про конкурси та їх результати):
http://eacea.ec.europa.eu/erasmus_mundus/index_en.php

Представництво Європейського Союзу в Україні:
<http://ec.europa.eu/delegations/ukraine>

Національний Темпус-офіс в Україні –
<http://tempus.org.ua/>

з країн – членів ЄС і третій країн;

- інші організації освітньої галузі, орієнтовані на підтримку розвитку сфери вищої освіти.

Мінімальний склад партнерства – мінімум 3 інституції країн ЄС та 2 – з інших країн, які можуть брати участь у програмі Еразмус Мундус.

Розмір гранту на реалізацію обраних проектів варіюється від 100 000 до 350 000 євро і становить 75 % бюджету проекту, відповідно 25 % становить частка співфінансування.

З 2007 р. чотири такі проекти запроваджувалися за участю українських партнерів:

«TEA TEAM – Підготовка освітніх радників щодо посилення академічної мобільності», Міжнародний освітньо-консультативний центр.

«ISEKI_MUNDUS – Інтеграція безпеки та знань про навколишнє середовище у світову харчову науку», «ISEKI_MUNDUS 2 – Інтернаціоналізація і сталість мережі ISEKI», Одеська національна академія харчових технологій і Національний університет харчових технологій.

«SDPROMO II – Пропагування європейської освіти зі сталого розвитку», Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут».

Незважаючи на те, що більшість заходів в рамках програми Еразмус Мундус зорієнтовано на вищі навчальні заклади і окремих студентів, дослідників та викладачів, програма є відкритою і для інших організацій, які працюють у сфері вищої освіти, зокрема для державних установ, неприбуткових організацій, професійних асоціацій, торгово-промислових палат, підприємств тощо. Ці організації можуть брати участь в усіх компонентах програми як партнери чи асоційовані члени. Крім того, вони можуть самостійно подавати заявки і координувати проекти в рамках Компоненту 3.

Як взяти участь у програмі Еразмус Мундус?

Конкурси оголошуються щорічно і публікуються на офіційному сайті Виконавчого агентства освіти, аудіовізуальних засобів і культури. Вимоги щодо участі за

всіма напрямками програми Еразмус Мундус і необхідна проектна документація знаходяться на сайті

http://eacea.ec.europa.eu/erasmus_mundus/index_en.php

Програма Жана Моне (Jean Monnet Programme)

Що таке програма Жана Моне?

Програма Жана Моне – це одна з освітніх програм Європейського Союзу, мета якої полягає у підвищенні рівня знань та поінформованості суспільства в ЄС і за його межами про європейську інтеграцію через заохочення викладацької і дослідницької діяльності з цього питання, зокрема у сфері стосунків ЄС з іншими країнами та міжлюдського і міжкультурного діалогу.

Починаючи з 2007 р., програму Жана Моне інтегровано в більш загальну Програму навчання впродовж життя (Lifelong Learning Programme) нарівні з такими освітніми програмами, як Еразмус Мундус.

У рамках програми Жана Моне Європейська Комісія виділяє кошти університетам на зачаткування викладання дисциплін, пов'язаних з тематикою європейської інтеграції та розвитку наукової діяльності в зазначеній сфері. Дисципліни загалом стосуються розбудови європейської спільноти, європейського права, європейської економіки, європейської політики, історії європейської інтеграції тощо.

Що означає назва програми?

Програму Жана Моне названо на честь Жана Моне (Jean Monnet) – одного з «батьків-засновників» Європейського Союзу (Європейських Спільнот), першого президента Вищого органу Європейської спільноти з вугілля і сталі.

Основні напрями програми Жана Моне

Європейські модулі Жана Моне: короткотермінові курси з питань європейської інтеграції, включаючи



питання відносин ЄС з іншими країнами світу (обсягом не менше 40 навчальних годин на рік). Фінансується розробка й викладання короткотермінових курсів, спеціально призначених для певних категорій громадян: студентів університетів, навчальна програма яких не включає європейських студій; учителів загальноосвітніх шкіл, які відчують брак знань про ЄС, його устрій, систему управління, історію тощо; дорослого населення, представників громадянського суспільства, які не мали можливості дізнатися про європейську інтеграцію більше. Курси можуть бути багатодисциплінарними. Максимальний обсяг гранту на 3 роки – 21 000 євро.

Професор/кафедра програми Жана Моне (Jean Monnet Chairs): створення спеціальних викладацьких посад/кафедр для викладачів, які спеціалізуються на питаннях європейської інтеграції (розробляють і викладають нові курси, керують науково-дослідницькою роботою). Такі викладачі мають вести дисципліни з європейської інтеграції принаймні 90 годин на один академічний рік. Максимальний обсяг гранту на 3 роки – 45 000 євро.

Професор програми Жана Моне Ad Personam: гранти, які надаються 1) визнаним професорам, які мають доведений досвід викладання та публікації (при цьому досвід має бути бодай частково набутим в інших країнах) та/або 2) досвідченим професорам, які тривалий час працюють у сфері європейської інтеграції, підтвердили свою репутацію науково-дослідними проектами, публікаціями, а також виступали організаторами заходів з поширення інформації про Європейський Союз і пропагування європейських студій на постійних засадах (конференції, дебати, форуми тощо). Максимальний обсяг гранту на 3 роки – 45 000 євро.

Європейські центри вдосконалення програми Жана Моне (Centers of Excellence) – підтримка діяльності центрів, утворених на базі університетів, асоціацій, мереж; заохочення до об'єднання людських та інформаційних ресурсів для проведення міждисциплінарних досліджень з питань європейської інтеграції і оприлюднення їх результатів через різного роду медіа-ресурси і комунікативно-інформаційні заходи. Кожен такий Центр має працювати під керівництвом Професора програми Жана Моне. Максимальний обсяг гранту на 3 роки – 75 000 євро.

Підтримка асоціацій професорів і вчених, які спеціалізуються на питаннях європейської інтеграції: фінансування асоціацій і мереж (юридичних осіб), які

беруть участь в європейських студіях, заохочення їх до популяризації результатів своїх досліджень, залучення до мережі нових членів, налагодження постійного діалогу з громадянським суспільством. Максимальний обсяг гранту на 3 роки – 25 000 євро.

Підтримка інформаційної та дослідницької діяльності, пов'язаної з європейською інтеграцією: фінансування заходів, спрямованих на проведення міждисциплінарних досліджень і поширення знань, стимулювання академічної полеміки, активізацію діалогу з громадянським суспільством через конференції, семінари, круглі столи, «літні школи» тощо. Максимальний обсяг гранту на 1 рік – 40 000 євро.

Багатосторонні дослідницькі групи Жана Моне: підтримка міжнаціональних дослідницьких колективів (мінімум три Професори програми Жана Моне з трьох різних країн) і дослідницьких продуктів, мета яких полягає у створенні інтегрованої академічної мережі зі спільним планом проведення досліджень і багатодисциплінарної взаємодії навчальних дисциплін, пов'язаних з європейською інтеграцією, а також популяризація результатів міждисциплінарних досліджень через медіа та комунікативні заходи. Максимальний обсяг гранту на дворічний період – 80 000 євро.

Хто може брати участь у програмі?

Програму Жана Моне розроблено для вищих навчальних закладів (університетів). Щоб взяти участь у програмі, вищий навчальний заклад повинен мати офіційне визнання та акредитацію у своїй країні.

Починаючи з 2001 р., в проектах програми Жана Моне можуть брати участь університети з усіх країн світу. На сьогоднішній день проекти реалізуються в 61 країні на п'яти континентах.

Крім того, у програмі можуть брати участь асоціації викладачів і дослідників з питань європейської інтеграції (залежно від типу гранту). Заявник обов'язково має бути юридичною особою.

Як взяти участь у програмі Жана Моне?

Конкурси з відбору проектів для участі у програмі Жана Моне оголошуються щорічно, зазвичай у січні – лютому. Конкурси проводяться і координуються Виконавчим

агентством з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури (EACEA) за мандатом Європейської Комісії. У 2010 р. конкурс було завершено в лютому, а реалізація проектів розпочнеться не раніше вересня.

Заявки на участь у конкурсах подаються вищими навчальними закладами країн - учасниць, в тому числі й України, безпосередньо до Виконавчого агентства з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури шляхом заповнення стандартної аплікаційної форми. Форму заявки можна взяти з Інтернет-сайту Виконавчого агентства, де публікуються офіційні повідомлення про оголошений конкурс.

Відбір університетів для участі у програмі Жана Моне здійснюється централізовано у Брюсселі, що дозволяє застосовувати єдині критерії до відбору кандидатів з усіх країн. При відборі проектів академічне журі, до якого входять професори з різних університетів, оцінює академічну якість кожної поданої заявки, причому ключову роль відіграє саме якість заявок. З огляду на це, Європейська Комісія не може гарантувати позитивного результату відбору тієї чи іншої заявки, але при цьому заохочує вищі навчальні заклади подавати проекти найвищої академічної якості.

Слід зазначити, що для країн та вищих навчальних закладів, де поки що немає достатнього рівня викладання курсів європейської інтеграції, участь у Європейських модулях Жана Моне є найбільш логічним кроком для початку реалізації програми Жана Моне.

Обсяг фінансової підтримки з боку Європейської Комісії для викладацьких проектів Жана Моне є здебільшого символічним і становить 75 %. Перш за все, тут важливі престиж і визнання того, що університет є учасником програми Жана Моне, а також можливість створення академічної мережі та приєднання до програми Жана Моне.

Участь України в програмі Жана Моне

На сьогоднішній день програма Жана Моне діє в 61 країні світу; понад 700 університетів пропонують курси Жана Моне, які включені до їхніх навчальних планів. До мережі програми Жана Моне входять близько 1500 професорів, які щорічно викладають для більш ніж 250 000 студентів в усьому світі, розроблені й викладаються 2014 європейських модулів та курсів.

Вперше українські університети та експерти взяли участь у програмі Жана Моне в 2001 р. Вони розробили чотири модулі програми Жана Моне, два з яких - «Основи європейського права» (2001 р.), «Результати і перспективи європейської та науково-технологічної інтеграції» (2002 р.) - викладаються в Донецькому національному університеті; один - «Розширення ЄС та Європейська політика сусідства (2005 р.) - в Ужгородському національному університеті і один - «Європейська економічна інтеграція» (2006 р.) - в Донецькому державному університеті управління. Ще один модуль - «Європейська соціальна політика та моделі соціального партнерства» - розробляється з 2009 р.

Також реалізовано два проекти за напрямом «Підтримка інформаційної та дослідницької діяльності»: один - «Українська та Європейська синергія: Прозорість, мережевість та розбудова спроможності у сфері студій Європейської інтеграції в Україні» (2008 р.) - за участі Всеукраїнської громадської організації «Українська асоціація європейських студій», другий - «Архітектура залучення Європейської безпеки: Інтеграція, співпраця чи конфронтація» (2008 р.) - Донецьким державним університетом управління.

У лютому 2010 р. завершено черговий конкурс, і триває відбір проектів.

Більше інформації про програму Жана Моне

Генеральний директорат Європейської Комісії з питань освіти та культури (загальна інформація про освітні програми ЄС, зокрема про програму Жана Моне):
http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc88_en.htm

Виконавче агентство Європейської Комісії з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури (детальна інформація про програму Жана Моне, оголошення про конкурси та їх результати):
http://eacea.ec.europa.eu/llp/jeanmonnet/index_en.htm

Представництво Європейського Союзу в Україні (загальна інформація про освітні програми ЄС, новини програми Жана Моне):
<http://www.delukr.ec.europa.eu>

Представництво Європейського Союзу в Україні:

вул. Круглоуніверситетська, 10

01024 Київ, Україна

Тел.: +380 (44) 390-80-10

Факс: +380 (44) 253-45-47

Веб-сайт: <http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/>

E-mail: delegation-ukraine@ec.europa.eu

delegation-ukraine-press@ec.europa.eu

(Відділ преси та інформації)

ISBN 978-92-79-15876-6



9 789279 158766